ԱՐՄԷՆԻԱ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգիլուած չէ, տարեկան 12րդ շրջանի (96 օգոստ.—97 մայիս) բաժնորդագինն է 20 Ֆր. կարելի է նաև բաժնորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզուի մէկ ամսականը 2½ Ֆր. հաշուելով և 1897 մայիս ամսէն անդրեւչանցնելու պայմանով։

Նամակ և ծրար պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN. Rédacteur du journal *Arménie*. MARSEILLE (France).

ԺԲ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 10

1896 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2

1896 ՕԳՈՍՏՈՍ 21 (Հ. Տ.)

ՁՈՐԵԳԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կը հրատարակուի Գշ. և Շրթ. օրեր

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՒ

Ամբողջ տարի համար, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և առասաւոր միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Պարտաւոր չէ վերադարձնելու չհրատարակուած ձեռագիրները։

Յանձնուելիքներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։ Տարեկան 1 մինչև 1 Դեկտեմբեր 1 սանդիմ կարժէ. 1 Դեկտեմբերէ 2 սանդիմ։

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ "ԱՐՄԷՆԻԱ,,Ի ԺԲ ՇՐՋԱՆԻՆ

(1896 *ՕԳՈՍՏՈՍ* — 97 *ՄԱՅԻՍ*)

12րդ շրջանը կը սկսի 1896 օգոստոս ամսի 1էն և կը տեւէ մինչեւ 1897ի մայիս ամսի 31ը։

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի ազատօրէն մտնելն արգիլուած չէ, ամբողջ շրջանի բաժնորդագինն է 20 ֆրանգ որ անկարօղները կրնան իրենց դիւրութեան համեմատ մաս առ մաս ալ վճարել 5 կամ 10 ֆրանգով, ամիսը 2 ½ ֆրանգ հաշուելով, և երբ այս 12րդ շրջանի համար իրենց մաս առ մաս վճարածի ամբողջ գումարը հասնի 20 ֆրանգի, այդ ժամանակ ամբողջ 12րդ շրջանի (1896 օգոստոս — 97 մայիս) բաժնորդագինը վճարած կը համարուին։

Իսկ անոնք որ բաժնորդ չեն գըրուիր ամբողջ շրջանին համար, ամսական 2 ½ ֆրանգ հաշուելով կընդունան բաժնորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզեն։

Թէ՛ օգոստոս ամսէն, թէ՛ սեպտեմբերէն և թէ՛ նոյեմբերէն սկսելով բաժնորդ եղողները հաւատարապէս կը պարտաւորին 20 ֆրանգ վճարել մինչեւ 1897 մայիսի վերջը բաժնորդագրուելու համար։ Ուսի բաժնորդագրուելու ուշացողները դուրս կորսնցունեն օգոստոսի և սեպտեմբերի թիւերն ալ ստանալու առաւելութիւնը որովհետեւ մենք որչափ բաժնորդ ունենանք արձանագրուած, անոր համեմատութեամբ կը տպենք թերթերը և աւելի թերթ չատ չմեծ մեծ մօտ։

«Արմենիայի Օժանդակները»ին, իրենց ստացած թերթէ զատ՝ որի բաժնորդագինը 20 ֆրանգ է, ուրիշների համար քանի թերթ որ ուզեն, իրենց՝ Օժանդակներէ՝ լրագրի ծրարին մէջ դրուելով և առանց ուրիշ հասցէ մը վրան գրուելու կը ղրկուի, ամբողջ շրջանին համար 10 ֆրանգ և կամ ամսական մէկ ֆրանգ բաժնորդագին հաշուելով։

«Արմենիայի Օժանդակութեան» կանոնագիրը կը ղրկուի ցանկացողներին։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թանի խմբագրական յօդուածը կ. պոլսի վերջին դիպքերուն վրայ. — Պատրիարքարանի մէկ շրջաբերականը. — կ. պոլսի խառնակութիւնները. — Իշխան Լոպանովի մահը. — Թիւրք Գուլկարական մի նոր միջադէպ. — Ծանուցումներ։

«ԹԱՆ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԸ Կ. ՊՕԼՍԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԻՆ ՎՐԱՑ

Փարիզի Թան լրագիրը շաբաթ օրի թուին մէջ «Արեւելեան գործեր» վերնագրին տակ հրատարակած ի հետեւեալ ածաղիրող յօդուածը։

Կ. պոլսի մէջ Օսմանեան Պանքային վրայ եղած տարօրինակ յարձակման փորձը անբացատրելի կը մնայ դեռ։ Դժուար է ըմբռնել թէ մարդիկ որոնք բանականութեան չնորհքն ունին բան երեւոյթին, ի՛նչ նպատակի կրնան ծառայած լինել, յարձակելով մի մեծ պանքայի շէնքին վրայ, օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջտեղը, տեղական իշխանութիւնների աչքին առջեւ և նոյն իսկ ոստիկանութեան և զօրաբանակի քթին տակ։ Ասոր մէջ խորհրդաւոր մի գաղտնի բան լինելու է որովհետեւ մարդու խելքը չկարեր որ հնարագրութիւն մ'ընէ։

Եթէ պարզապէս կողոպտելու մըտքով եղած լինէր, աւելի կը յաջողէին անշուշտ եթէ այսչափ աղմուկ չհանէին։ Դրամարկղ մը կողոպտելու, պանքայի մը արժէթուղթերը յափշտակելու համար, անդադար հրացանաձգութիւններով աղմուկ չեն հաներ, չեն գրգռեր այնպիսի կռիւ մը որ քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը լսուելի և բնականապէս պահապան զօրքերն ալ վազեն դան այնտեղ։ Եթէ օսմանեան պանքային վրայ յարձակող այդ պարոնների նպատակն արդարեւ գողութիւն էր, աւելի մեղմ, աւելի հանդարտ և անհամեմատ կերպով աւելի նպատակայարմար հազարումէկ տեսակ միջոցներ կային։

Պէտք է ուրեմն հաւատալ թէ արդէն ատենց ծրագրի միջոցներէն մին էր աղմուկ հանելը, թէ այդ ոճրագործութեան խառարասէր հետեւնակների դիտաւորութիւնը չէր այնչափ պանքային դրամները ձեռք անցունել, որչափ մի մեծ իրարանցում պատճառել և Եըլտըզ Քէօշքի մէջ քաշուած սպրողին օգնութիւն պօռալով իր զսպողական միջոցները կրկնապատկել տալ, զինքը արդարացնելու եւրեւոյթ մը տալով։

Այս ենթադրութեամբ դեպի հեռուն նայելով այնպիսի տեսարաններ կը պարզուին մարդի աչքին առջեւ որ կարծես թէ երազի մէջ է որ կը տեսնէ զանոնք։ Ո՞վ է որ Ասիոլ-Համիտի ջիղերին վրայ ազդեցութիւն բանելու մէջ չահ ունի։ Ո՞ւրկէ կուգայ այդ գաղափար թէ ժամանակը հասած է ջուրը պղտորելու՝ անոր մէջ ձուկ որսալու համար, Սուլթանը եւրոպային ընել սկսած զիջողութիւնների հոսանքէն ետ կեցնելու՝ յեղափոխական ուրուականը իրեն յոյց տալով, վերջապէս միացած մեծ պետութիւնների խելացի ազդարարութիւններին և Սըր Լաթար վինընթիի տուած համոզիչ յորդորների արդիւնքը չնչելու, նորէն ոտքի հանելով Սիամպուլի խաժամուխ ամբոխը և իր ծայրայեղ վարմունքի կերպերը դործադրել տալով։

Ըսինք «նորէն», որովհետեւ անկարելի է ուշադրութեան չառնել և չհամեմատել որ այդպէս յարմար ժամին ծագած խռովութիւն մը, յատուկ պատուէրով և դրեթէ չափն առնելով չինուած այդ ոճրագործութիւն և օսմանեան անկարգութիւնների տեսարաններ էին որ անցած տարի ալ ճիշդ այն րոպէին որ Սուլթանը նոր էր սոորագրեր հայկական բարենորոգումների ծրագիրը, եկան ամեն բան լանգարեցին և Անատոլուի կոտորածները ողբալի չարքն սկսեցին։ Դարձեալ կը կրկնենք, անկարելի է որ այս խնդիրները չներկայանան անոնց մտքի առջեւ որոնք դեռ շատ հեռու չեղող անցեալի մը յիշատակը չեն մոռցած։

Անտեղեակ չենք մենք թէ Օսմանեան Պանքային վրայ յարձակման լուրը Եւրոպային հաղորդող լրագիրները նշանակած են միանգամայն թէ որո՛նքէին այդ բան ընողները։ Ծանցանքը նետած են հայ յեղափոխական մասնաժողովներին վրայ և ոչ ոք իրաւունք ունի կանխապէս (a priori) մերժելու այնպիսի բացատրութիւն մը որին շատ ճշմարտանմանութիւն մը արդարեւ կրնան տալ արդէն կատարուած մի քանի եղելութիւններ։

Անտարակոյս է որ ընդհակառակ յեղափոխական (soi-disant révolutionnaires) հայ մասնաժողովները, ինչպէս յաճախ կը պատահի, մի տեսակ վիպասանական հինցած երեխայամտութիւններ խառնելով եղեռնական սրիւնալի իրականութեան հետ, իրենց ղրկած մարդերի ձեռքով գարշելի ըսպանութիւններ գործեցին Թիֆլիզի, նոյն իսկ կ. պոլսի մէջ և ամենուրեք ուր հայրենասիրական եռանդէն աւելի աչխարհի բարիքներով հարուստ եղող իրենց աղդակիցներ կան։ Այս ըսելէ յետոյ, կը յարենք նաեւ թէ ոչ մի նմանութիւն չտեսնուիր այս վերջին ոճրագործութեան և այն ոճիրներուն միջեւ որոնք իրաւամբ կըբերան վերագրուիլ հնչակեաններին։

Հաւատալ հայրենակիցները սարսափահար ընել, իրենցմէ դրամ խլել որ պատերազմի չիզն է, պատժել և իբրեւ օրինակ ներկայացունելու համար վերջ տալ անոնց կեանքին եթէ չհամաձայնին ձեռքերնին գրպաններնին տանելու, այդպիսի վարմունք մը շատ չփայլիր նպատակահարութեամբ, բայց գոնէ միտք մը, նպատակ մը, գործութեան իրաւունք մը կունենայ։ Ծախտեան կերպով նետուիլ կայսրութեան վարչի ամենէն մեծ շէնքին վրայ, յարձակում անել մի պանքայի վրայ Գալաթիայի կեդրոնատեղը, ալիքներով արիւն վազցունել — և այդ ամենը ոչինչ հասար, հաճոյքի համար միայն — միեւնոյն բանը չէ այդ և պատմուածներէն գատ չատ մը ուրիշ ապացոյցներ պէտք են որ կարենանք հաւատաք ընծայել այդ հազար ու երկուերորդ գիշերին պատմութեան։

Բայց ուրեմն ի՞նչպէս եղած է այս Տարակոյս չկայ որ Գալաթիայի ոստիկանութիւնը նրազին մէջ անգամ միտքէն անցուցած չլինիր օսմանեան պանքայի արիւնալի ներկայացումը. սակայն անշուշտ մէկը գաղտնապէս պատրաստած լինելու է այս դաւադրութիւն և այդ մէկն ալ չահ ունենալու է գործերը անգամ մ'ալ այսպէս խառնակելու մէջ։ Հաստատ կարելի է ասել որ անգլիական մամուլը այս պարագայի մէջ ալ իր սովորական ազապիւձիքը (croquemitaine) նորէն պիտի ցոյց տայ մեզ իբրեւ պատասխանատու, այն դժբաղդը որ մի քանի ամսէ ի վեր իրեն նշանակ եղած է, իզզէթ պէյը անձնապէս։ Մենք մեր

կողմէ յարմար չենք տեսներ ձայնակցիլ այդպիսի ծանր ամբաստանութիւններու, առանց ապացոյցներ ունենալու։

Ինչ որ մենք կուզենք եզրակացնել մի այդպիսի միջադէպէ որ մի ժգոյն լոյս արձակեց մայրաքաղաքի կացութեանը վրայ, սա է թէ մէկ կողմէ անիշխանութեան պայթումը շատ մօտալուտ է նոյն իսկ բացարձակ տիրապետութեան և իշխանութիւններու կեդրոնացման կեդրոնավայրին մէջ և թէ միւս կողմէ ալ մէկ կամ մէկ քանի կուսակցութիւնները կան որոնք ամեն կերպով կը փաթաքին որ մի համաձայնութիւն չհաստատուի Դրան և մեծ պետութիւններուն միջև ինչպէս նաեւ Դրան և իր հպատակներուն միջև։

Կը կարծենք թէ շատ չափազանցած չենք լինիր մեր կանխագատումներուն մէջ եթէ սա եզրակացութեան գանք թէ օսմանեան կայսրութիւնն ալ չէ կարող իր սեփական ոյժերով հաստատել և ճնշել ոչ մահմետական ազգութիւնները և թէ, ինչպէս կը խոստովանին ոեւէ խաղաղ կերպով խնդիրը լուծելու թշնամիներն անդամ, չէ կարելի ուրիշ կերպով լուծում մը տալ այդ խնդրի, բայց միայն Եւրոպայի միջնորդութեամբն ու երաշխաւորութեամբը հաշտեցնելով Սուլթանն ու իր հպատակները։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՄԷԿ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

Պատրիարքարանէն հետեւեալ շրջաբերականը ղրկուած էր Կ.պոլսի և գաւառների եկեղեցիները կարդացուելու համար և միանգամայն հրատարակել տրուած էր Կ.պոլսի լրագիրներուն անցած երկուշաբթի օրի թո՛ւին մէջ, այսինքն խառնակութիւններէն 2 օր առաջ։

Առժամանակեայ խառն ժողովոյ այս օրուան նստին մէջ տրուած որոշման համաձայն՝ կարեւոր դատեցինք հաղորդել Ձեզ այն բարձր խօսքերն, որք մեր Օգոստափառ կայսեր շրջաբոնէքէն բղխած հաղորդութեան մեզ, երբ գացած էինք ի կայսերական պալատն՝ յոտն գահոյից Նորին վեհափառութեան մատուցանելու մեր շնորհակալիքն, Տեղապահական պատճին հաստատութեան առթիւ։

Ահաւասիկ Նորին վեհափառութեան բանախօսութիւնը.

« Իսլամներն ու Հայերն արժանացուցած Սուլթան Օսմանի օրէն ի վեր իրերայ հետ իրրեւ եղբայր կեցնակցեր էին. այս վերջին տեսներս որ և է կերպով անոնց մէջ յառաջ եկած այնքան ցրտութիւնը ինձ մեծ վիշտ պատճառեց։ Իսկ վերջին ընտրութեամբք Հայոց ազգն հաստատեց թէ՝ չար դիտաւորութիւն մը չունի։ Տեղապահը թո՛ղ չանա՛յ Հայոց և Իսլամաց մէջ վաղեմի սէրն ու համերաշխութիւնը վերահաստատելու, վասն զի երկուքն ալ իմ զաւակներս են։ Հայոց ազգը թո՛ղ վստահ լինի որ իմ կայսերական համակրանքս՝ միշտ պիտի տարածի իր վրայ. գիտէ լինք (տեղապահն) թէ՝ ի՛նչ եղանակաւ պիտի կատարէ իր պարտականութիւններն։»

Կը տեսնէք որ Նորին կայսերական վեհափառութիւնը կը բարեհաճի յիշել իր վաղեմի հայ ժողովուրդն՝ որ այնչափ գարերէ ի վեր սրտագին ապաւինած կը գտնուի Օսմանեան Գահուն։ Պարտաւոր եմք յաւելուլ որ կայսերական կառավարութիւնն՝ թարգման Նորին վեհափառութեան սոյն թանկագին ղգացմանց՝ փութացած է բացորոշ հրահանգներ ուղղել առ գաւառական իշխանութիւնս, որպէս զի ընեն ինչ որ անկ է իրենց՝ վերահաստատելու համար ժողովրդեան զանազան դասերուն, և ի մասնաւորի Իսլամաց և Հայոց մէջ վաղեմի վստահութիւնն, և բառնալու այն ամեն արգելքներն՝ որ ցարդ խափան եղան երկրագործական, վաճառական. նական և առեւտրական գործառնութեանց, և միով բանիւ ապահովելու ամենուն՝ օրինաց պաշտպանութիւնն և կայսերական իշխանութեանց հոգածութիւնն։

Հետեւաբար կաղաչեմք որ թէ՛ Ձեր և թէ՛ Ձեր իրաւասութեան ենթարկեալ եկեղեցեաց մէջ ընթեռնուք մեր շրջաբերականն, որպէս զի բարձրագոյն հռչակուի Նորին կայսերական վեհափառութեան այս աւետաւոր բանախօսութիւնը, և միանգամայն իրաքանչիւր ոք ամեն պարագայի մէջ մեր նախահարց օրինակին հետեւելով՝ ի գործ դնէ ամեն նախազգոյշ միջոցներ՝ որք կը ծառայեն Տէրութեան վստահութիւնն անխախտ պահելու, զի այնու միայն կարելի է իսլամ ժողովրդեան հետ հաստատել եղբայրական յարաբերութիւն և ընդունիլ կայսերական իշխանութենէն դեղն ու գարմանն, դիմելով անոր բարձրագոյն խնամոց։

Մնամք աղօթաբար
Պատրիարքական Տեղապահ
ՅԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԱՐԵՒՊԻՍԿՈՊՈՍ
31 յուլիս 1896

Կ.ՊՕԼՍԻ ԽԱՌՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կ.պոլսէն և այլ և այլ ճանապարհներով հեռագրական գործակալութիւններէ հաղորդած տեղեկութիւններէն մի քանզուած կը դնենք այստեղ իրենց օրագրով։

Կ.պոլիս, օգոստ. 27, եր. ժամ 10
(Թանի բդրակցի հեռագիրը Սոֆիայի ճանբով)

Երէկ կէսօրէն յետոյ ժամը մէկին, մի խումբ յեղափոխական զինուած Հայեր յարձակեցան Օսմանեան Պանքային վրայ։ Սըր Էտկար Վինսընթ (պանքայի տնօրէնը), Տ. Օպուանօ և դրամարկղների պետերը փախան. միւս բարձրագոյն պաշտօնատարները էլեւ պատանդ վար դրուեցան։ Ապստամբները մի յայտարարութիւն ղրկեցին դեսպաններին թէ պանքան կը յանձնեն միայն այն պայմանով որ խոստում տրուի թէ իրենց անձի չպիտի դպչին և պետութիւնների երաշխաւորած բարենորոգումները պիտի տրուին. ապա թէ ոչ, պանքային չէնքը օդը կը հանեն։

Այլ սակայն չատ հաւատալի չէ որ այդպիսի բան մ՛ընելու միջոցներն ունենան։

Այդ միջադէպ փողոցային պատերազմի մը սկսուելուն նախանշանն եղաւ։ Մահմէտական ժողովուրդը զինուած յարձակեցաւ Հայերին վրայ, Ղալաթիայի և Բէրայի փողոցներուն մէջ։ Ցայսոնի չէ թէ դեռ ի՛նչ եղած է այժմ Կ.պոլսի մէջ։ Ղալաթիայի մէջ շատ խանութներ կողոպտուեցան։ Ֆրանսացիներուն շատ վաճառատուներ նոյն վիճակին ենթարկուեցան։ Ոստիկանութիւնն ու զօրքերը մինչեւ այժմ չեն զսպած այդ ծայրայեղութիւնները։

Փարիզ, 28 օգոստ.

Փարիզի օսմանեան դեսպանատունն ստացած է Կ.պոլսեն օգոստ. 27 թուով հետեւեալ հեռագիրը որի ստուգութիւնը, աւելորդ է ըսել, շատ կէտերի մէջ կասկածելի է անշուշտ։

Կ.պոլսի հայ յեղափոխականներուն կեդրոնական մասնաժողովը շատ մը տեղեր անկարգութիւններ հանելու և ռճիրներ գործելու ծրագիրը մը կազմակերպած էր, երեւակայական մի նպատակի իրականացումը առաջ տանելու համար։ Ասոր համար իրենցմէ շատ մը մարդիկ զատ զատ խումբերի բաժնուած, սկսան միեւնոյն ժամին քաղաքին զանազան տեղերը իրենց խառնայղղ չարիքները ի գործ դնել։ Բէյօղլէրնէրէն և գաշոյններէն զատ որ բոլոր յեղափոխականները կը կրէին իրենց վրայ, տիւնամիթով լեցուած երկաթէ ռումբեր էին իրենց ամենէն շատ գործածած պայթուցիկ նիւթերը։

Երէկ, կէսօրի ատեններ, իրենցմէ 50ի չափ մարդիկ փոքրիկ փոքրիկ խումբերով և զատ զատ ժամանակներու մէջ հետպհետէ եկան Օսմանեան կայսերական պանքաի մեծ սրահին մէջ։ Պահապանների գլխաւորը երբ իրենց հարցուց թէ ի՞նչ գործ ունին այդտեղ և ինչո՞ւ համար կանգնած են, իրրեւ պատասխան անմիջապէս զինք պարպեցին անոր վրայ և միեւնոյն ժամանակ սպաննեցին հոն գտնուող ոստիկան. զինուորները և անոնց գլխաւորները կորելով նետեցին փողոցին մէջ։

Այդ ռճիրներէն յետոյ ամբոխն եկաւ դուրսը քաղելով, փութացին պանքային դուռները փակել և սկսեցին պայթուցիկ ռումբեր նետել փողոցներուն մէջ անցորդներուն վրայ և դէնք պարպել բազմաթիւ անմեղ ու հանդարտ մարդերի վրայ որոնք իրենց գործերով կը զբաղէին. ի միջի այլոց, չորս տասնիկ կնիկներ որոնք կառքով կանցնէին անկէ, կտոր կտոր եղան պայթուցիկ ռումբերի կտորներ իրենց վրայ նետելով. պանքաի երկու պաշտօնեաները, Ֆրանսացի Ժօրժ Կրապլէսքի և Ալֆրէտ Բիքս որոնք պատուհանէ մը նայելով կախուելով կը փախչէին, վիրաւորուեցան Հայերէն և եթէ չմտածէին զօրքերը որոնք հոն չարուած մի պատնէշ կազմած էին իրենց մարմնով, չպիտի կրնային աղատուիլ իրենց պատմածները դրուած և ստորագրուած կը պահուին ոստիկանատունը։

Մինչեւ այս արիւնահեղ գործերը կը կատարուէին Ղալաթիայի մէջ, անդին, Սթամպուլի կողմն ալ, ուրիշ յեղափոխական խումբեր յարձակեր էին Ձէյթուն պէյ խանին վրայ և անկէ ալ ռումբեր կը տեղացունէին մօտակայ փողոցներուն մէջ անցորդներուն վրայ որոնք կը մեռնէին կամ կը վիրաւորուէին։ Մի ուրիշ խումբ ալ Հասգիւղի մէջ յանկարծակի յարձակեր էր պահապան զօրքերի վրայ. նոյն միջոցին պաշտօնի վրայ գտնուող իրենց գլխաւորը շատ մը զօրքերի հետ ըսպաննուեր է և շատ մը ձանքերէ յետոյ կրցեր են ձերբակալել այդ յարձակողները։

Սամաթիաի թաղը շատ մը հայ անիշխանականներ ամրացան Սուլթ Մանասթըրի եկեղեցիին ինչպէս նաև դպրոցին մէջ և երկար ատեն ռումբեր նետեցին անկէ և կրակ բերին մահմետականներուն և ոստիկանութեան գործակալներուն վրայ որոնք իրենց կը յորդորէին անձնատուր լինել. այդ կերպով շատ մը մարդեր սպաննեցին. թէ՛ պանքային մէջ և թէ՛ իրենց ամրացած եկեղեցիներուն ու դպրոցներուն մէջ գտնուած ռումբերուն թիւը շատ շատ է։ Բէրայի Պալըդ-փազար փողոցին մէջ գտնուող Հայերուն եկեղեցին այս առտու աչքէ անցուելով, մեծ քանակութեամբ գտնուեցան հոն այդ տիւնամիթով ռումբերէն։ Ինչպէս կը տեսնուի ուրեմն, յեղափոխական մասնաժողովը բնաւ բան մը մոռցած չէր միտքերը չփոթեցունելով յանկարծակիի բերելու և ամբողջ քաղաքին մէջ իրարանցում մը ձգելու համար։

Օսմանեան Պանքան նոյն իսկ այս գիշեր ազատուեցաւ պաշարումէն. մահմետական ժողովուրդը որ յեղափոխականներուն յարձակման առարկայ եղած էր, ինքզինք պաշտպանած ատեն իրեն վրայ յարձակողներէն ալ մի քանիները զոհուեցան որոնց մէջէն ալ մի քանի մեռնողներուն վիրաւորուողներ եղած են։ Կայսերական կառավարութեան հաւատարիմ եղող Հայերն այնպէս զայրացած են իրենց ազգակից ոճրագործներուն կատարած այս եղեռնագործութիւններէ որ Հայերի Պատրիարքական Գեր. Տեղապահը Ըհսուսի Քրիստոսի անունով նղովքի մի կոնդակ հանեց երէկի անկարգութիւններուն հեղինակներուն և դաւադիրներուն դէմ։

Ծատուկ մի մասնաժողով կազմուեցաւ ոստիկանատան մէջ, զէնքը ձեռքին բռնուած յեղափոխականները հարցաքննութեան ենթարկելու համար, ինչպէս նաեւ վրիժառութեան յանցանքով ձերբակալուած մահմետականները։ Ծանցաւորները դատաւորներուն պիտի յանձնուին, օրէնքին որոշադրած պատիժներուն ենթարկուելու համար։ Այդ մասնաժողով կը բաղկանայ քրիստոնեայ և մահմետական 8 անդամներէ, որոնց կը նախագահէ վճռաբեկ ատենի խորհրդական Ճէլալ պէյ։

Թէրապիա, 28 օգոստ.

Այն 25 Հայեր որոնք Ղալաթիաի պանքաի չէնքը գրաւած էին, նոյն գիշեր (չորեքշաբթէն հինգշաբթի լուսնալու գիշեր) յանձնուեցան թիւրք իշխանութիւններուն և փոխադրուեցան « Կիւլհանէ » զօրանոցը որ պանքաի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ

Ավանդ

Հանրապետական օրաթերթ

Հիմնադրվել է 1921 թվականի հոկտեմբերի 28-ին

Հրատարակվում է ամեն օր

Հ. Ավանդ, 28 օգոստոս։

Ընդհանուր ուշադրության արժանի հարց

Ինչպես հայտնի է, Ստալինի անվան կոլտնտեսությունը ունի 1500 հեկտար հողատարածություն, որից 1200 հեկտարը վարելահող է։ Կոլտնտեսությունն ունի 1200 գլուխ խոշոր եղջերավոր անասուն, որից 350-ը կով է։ Կոլտնտեսությունն ունի նաև 2000 գլուխ մանր եղջերավոր անասուն։ Կոլտնտեսությունն ունի նաև 150 ձի, որոնք ամբողջ տարվա ընթացքում զբաղված են կոլտնտեսության տնտեսական աշխատանքներում։

Կոլտնտեսությունն ունի նաև 36 հատ բեռնատար ավտոմեքենա, որոնք ամբողջ տարվա ընթացքում զբաղված են կոլտնտեսության տնտեսական աշխատանքներում։

Կոլտնտեսությունն ունի նաև 11 ավտոմեքենա, որոնք ամբողջ տարվա ընթացքում զբաղված են կոլտնտեսության տնտեսական աշխատանքներում։

Կոլտնտեսությունն ունի նաև 2 տրակտոր, որոնք ամբողջ տարվա ընթացքում զբաղված են կոլտնտեսության տնտեսական աշխատանքներում։

Կոլտնտեսությունն ունի նաև 1 կոմբայն, որը ամբողջ տարվա ընթացքում զբաղված է

վրայ, անգլիական գործակատար Տ. Հէրպէրթ տեսաւ Թիւրքերի մի խումբ որոնք գաւազաններով զինուած կը պարտէին վողոցները. հոն գըտնուող զօրքերին հրաւիրեց որ զինաթափ անեն այդ մարդերը. երբ այդ տեսան, Թիւրքերն իրենց գաւազանները ինքնին յանձնեցին զօրքերուն :

Թէ ի՞նչ արած են մեռելները, յայտնի չէ. այսու ամենայնիւ կը կարծուի որ անոնցմէ շատը ծովը նետուած են. դիակներով լցուած մի գաւոյղ (նաւակ) նշմարուած է այն րոպէին որ դէպի Լսքի Սէրայի կողմը ճանբան շտկած էր :

Թիւրքերի խառնիճաղանճ խումբեր երեւցած լինելով Գանտիլլի և Պէպէք գիւղերին մէջ, շատ Անգլիացի տիկիններ վախցան իրենց տան մէջ մնալէ և իմօժէն զրահաւոր չոգենաւը դնացին ապաստանեցան : Կ.պոլսի եւրոպացի բնակիչները նոր անկարգութիւններէ վախնալով, դնացին Թէրապիա և Պէյլիքտէրէ ապաստանեցան : Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչներն այս առաւօտ հաւաքուեցան աւստրիական դեսպան Պարոն Քալիսի տունը, ներկայ վիճակին վրայ խորհրդակցելու համար : Անգլիական « Բօլթրիս » մարտանաւը քաղաքէն տեսնուելու չափ մօտիկ եկած խարսխած է այժմ :

Օսմանեան պանքային մէջ ձերբակալուած լոսոյայդները երէկ փոխադրուեցան Մհասժըլի Մարիմիմի Հիրօնտ չգենաւը որ Մարսէյլ կերթայ :

Կ.պոլիս, 28 օգոստ.

Երէկնեղութեան մէջ մնացած էին Կ.պոլսի արուարձանները և եւրոպացիների թաղը որովհետեւ շատ եւրոպացիներ իրենց մօտ Հայ ապաստաւորներ ունէին : Երէկ երեկոյ 10 Հայ ըսպանեցին Պէպէքի և Քանտիլլիի մէջ: Ամբողջ այս գիւղեր խառնակութիւն կար Հայարնակ տեղերը. շատ կոտորածներ եղան և յետոյ ալ կողոպտեցին: Մի տեսակ անհանգստութիւն կը տիրէ վոսփորի վրայ Պէպէք և Հիսար գիւղերը բնակող օտարականներին մէջ որովհետեւ երէկ երեկոյ բազմաթիւ Հայեր գնացին ապաստանեցան այդ գիւղեր :

Կը վախցուի որ յարձակում լինի Անգլիացի պաշտօնեաներէ տուներին վրայ ուր Հայեր գնացած ապաստանած են : Այդ Անգլիացիներէ մի պատուիրակութիւն այսօր գնաց անգլիական գործակատար Տ. Հէրպէրթի քով և խնդրեց իրմէն որ միջոցներ ձեռք առնուին իրենց ապահովութեան համար: Տ. Հէրպէրթ հրաման ղրկեց « Տրիյատ » մարտանաւին որ պաշտպանութիւն խնդրող բոլոր ընտանիքներն ընդունուին չոգենաւին մէջ : Նոյնպէս հրահանգներ տուաւ որ նաւահանգստին մէջ գտնուող անգլիական բոլոր միւս նաւերն ալ իր հարկին ապաստան տնորհեն :

Այսօր քաղաքը շատ աւելի հանդարտ է : Թիւրք լրագիրներուն մէջ պաշտօնական գեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ ժողովրդին հանդարտութիւն կը պատուիրէ :

Կ.պոլիս, 30 օգոստոս

Մահմետականների վրէժխնդրութեան զգացումը գրգռուեցաւ այժմեան և անցած տարիի դէպքերէն. բայց սա ալ յայտնուած է որ ոստիկանութիւնը մասամբ գոնէ տեղեակ էր թէ այսպիսի բռնութիւններ պիտի լինին չուտով. արդէն պատրաստուած էր ատոր դէմ և ատկէ զատ, Օսմանեան պանքային վրայ յարձակումը իմացուածին պէս նշանաբանը տրուեցաւ Թրքական բոլոր թաղերին որ սկսին հալածել Հայերին : Ահա այդ ժամէն սկսան ցերեկուան և գիշերուան յարձակումները Հայերին վրայ որոնք թէ՛ իրենց տուներուն մէջ և թէ՛ փողոցներուն մէջ կոտորուեցան : Փախչողներէն շատ քիչերը կրցան իրենց կեանք ազատել :

Մեռած Հայերուն թիւը մի քանի հազարի կը հասցուննեն արդէն (1) : Հաստատ գիտցուած է որ մի քանի հարիւր դիակներ գերեզմանատուն փոխադրուած կամ ծովը նետուած են : Թիւրքերի կողմէն 40 մեռեալ կը հաշուեն որոնցմէ 4ը կին : Կը վախցուի որ խառնութիւնները չարունակուին եթէ ազդու միջոցներ ձեռք չառնուին: Եւրոպացիներուն վաճառատուններէ շատեր նոյնպէս կողոպտուած են :

Կ.պոլիս, 30 օգոստ.

Երէկ երեկոյ ժամ 6ին, նորէն սարսափ տարածուեցաւ Ղալաթիոյ մէջ. Թիւրքերը յարձակեցան օսմանեան պանքայի չէնքին մօտիկ մի տան վրայ ուրկէ զէնք մը պարպուեցաւ. Ծեծելով սպանեցին մէջը գտնուող Հայերը և պատուհաններէն վար նետեցին անոնց կիներն ու տղայները :

Երէկ ժամ 1ին, արտաքին գործերի նախարար Թեվֆիգ փաշան Աւստրօ Հունգարիոյ դեսպանատունը գնաց ուր Պարոն Քալիսին բերաւ պետութիւնների ներկայացուցիչներուն վերջին դիմումին պատասխանը : Այս առտու դեսպանները հաւաքուելով մի ժողով ունեցան :

Ֆիլիպէ, 30 օգոստ.

Կ.պոլսէն եկած լուրերուն նայելով, Բ. Դուռը Հայ յեղափոխական մասնաժողովին մի ազդարարագիր ստացած է երէկ որի մէջ գրուած է որ յեղափոխական գործունէութիւնը ամենասաստիկ կերպով նորէն պիտի սկսուի անմիջապէս եթէ անմեղ մարդերի կոտորածը չդադրի 2 ժամի պայմանաժամին մէջ : Դեսպաններուն ալ միեւնոյն ազդարարագիրը գըրնացած է :

Վենետիկ, 30 օգոստ.

« Կալիչօ » ազդանաւը հրաման ստացաւ Կ.պոլիս երթալու, իտալական դեսպանի տրամադրութեան տակ գտնուելու համար իբրեւ երկրորդ պահականաւ :

Տարտանէլ, 30 օգոստ.

Ֆրանսական երկրորդ պահականաւ « Լէժէ » Թորփիլաւոր ազդանաւը Տարտանելէն անցաւ Կ.պոլիս երթալու համար :

Սոֆիա, 30 օգոստ.

Պանքային վրայ յարձակման օրը, Հայ Յեղափոխական դաշնակցութեան կեդրոնական մասնաժողովէն մի չրջաբերական ղրկուած էր դեսպաններուն, բարենորոգումներուն ծրագրով մը մէկտեղ, որով ի միջի այլոց կը պահանջուէր Հայաստանի համար Եւրոպացի մի պատուիրակ անուանել որ ինք նշանակէ գայմագամները, տեղացիներէն քաղաքապահ զինուորութիւն կազմել և եւրոպական մի յանձնաժողով նշանակել բարենորոգումներուն գործադրութեանը վերահսկելու համար : Ծրագրին սկիզբը դրուած էր անցած տարիի դէպքերուն պատմական ամփոփումը, յիշեցուելով թէ Հայեր բարենորոգումներ խնդրած էին և Սուլթանն անոնց պատասխանած էր անմեղները կոտորել տալով, իսկ տէրութիւններն ալ անտարբեր կեցած էին : Այդ պատմական տեսութեան մէջ կը դատապարտէին պետութիւնների ընթացքը և կը յայտարարէին որ Հայեր որոշած են իրենց իրաւունքներ ձեռք բերելու համար մինչեւ ծայրայեղութեան դիմել :

Երէկ դեսպանները սպառնական մի նոր չրջաբերական ալ ստացան որով իրենց կը յայտարարէր որ եթէ կոտորածները չդադրին, յեղափոխականները նոր գործողութիւնների պիտի դիմեն :

Կ.պոլիս, 31 օգոստ.

Երէկ երեկոյ Ղալաթիոյ մէջ մի պատուհանէ մի ռումբ նետուեցաւ փողոցին մէջ և մի անցորդ վիրաւորուեցաւ թեթեւ կերպով : Ամբոխը յարձակեցաւ տանը վրայ և ներս խուժեց. զօրքերն իսկոյն հեռացուցին ամբոխը : 9 Հայեր ըսպանուեցան զօրքերէն և 3 ալ ձերբակալուեցան :

Դեսպանները չոգենաւներ վարձեցին, ի հարկին իրենց ազգայիններ հոն փոխադրելու համար :

Կ.պոլիս, 31 օգոստ.

Վեհափ փաշան Իզմիրի զինուորական հրամանատար նշանակուեցաւ, մինչեր Շաքիր փաշան ալ Ղալաթիոյ : Արդէն ձեռք առնուած զինուորական միջոցներուն վրայ նորեր ալ աւելցան : Յատկապէս դատական մի մասնաժողով կազմուեցաւ որ դատական նախարարութեան մէջ իր նիստեր անելով պիտի դատէ անկարգութեան մասնակցող Հայերը : 400 հոգի ձերբակալուած են արդէն : Թարապիոյ պահնորդ զօրքերէն 2 հոգի և մի սպայ՝ անցած օրի միջադէպին համար ձերբակալուած են և պիտի դատուին :

Կ.պոլսէն երէկ տրուած հեռագիրները կը միացունեն թէ խառնակութիւնները կը չարունակուին : Հասգիւղի մէջ 3000 Հայ սպաննուած է. Թերևս չափազանց լինի այդ թիւ, բայց ցոյց կուտայ թէ կոտորածը շատ սոսկալի եղած է այնտեղ. Հրեաներն ալ Թիւրքերուն հետ միանալով, Հայերի տուները ցուցցեր և աւարի են տուեր Սամաթիոյ մէջ ալ մեծ եղած է ջարդը. Հայերի շատ չէնքերը քանդեր են :

— Դեսպանները երկուշաբթի օրի ժողովին մէջ որոշեր են մի հատաքական ծանուցագիր տալ Դրան, պահանջելով որ օգոստ. 28ին Թէրապիոյ մէջ ոստիկանական զինուորներուն մի խումբ Հայեր ըսպաննելու գործին վրայ քննութիւն բացուի :

ԻՇԽԱՆ ԼՈՊԱՆՈՎԻ ՄԱՀԸ

Ռուսիոյ արտաքին գործերի նախարար Իշխան Լոպանով Րոստովսքի որ Զարլին հետ համակատեղ կը ճանապարհորդէր, վիէննայէն մեկնելով Բրեմ գնացած ժամանակ, կայսերական գընացքի չոգեկառքին մէջ յանկարծամահ եղաւ երկուշաբթի օր Շէրթաուքի կայարանը : Մարմինը Բրեմ պիտի մնայ մինչեւ որ ընտանիքը մի ուրիշ տայ անոր մասին :

Նիքոլա Զարը անմիջապէս Բրեմ կանչեց արտաքին գործերի օգնական Տ. Շիշքինը և Բէլվէրսպուրկի մէջ արտաքին գործերի նախարարութեան վարչութիւնը առժամապէս յանձնուեցաւ նոյն նախարարութեան առաջին խորհրդական Կոմս Լամստորֆին :

Կը կարծուի որ նախարարութեան պաշտօնին կը կոչուի Լոնտոնի ռուսական դեսպան Տ. Սթաալ, կամ Պերլինի նախկին դեսպան Շուվալօֆ կոմսը որ այժմ վարչապետ կառավարիչն է և կամ Կ.պոլսի դեսպան Տ. Նելիտօֆ :

Իշխան Լոպանոֆ 71 տարեկան էր: Վիէննայի մէջ արդէն տկարութիւն կը զգար և չափազանց յոգնած էր: Կոմս Կոլուխովսքիի հետ երկար տեսակցութիւններ ունեցած էր կրէտական և հայկական խնդիրների մասին և ինչպէս կերեւէր, յաջողած էր համաձայնութեան մը յանգելու, այնպէս որ փոխանակ մէկ չաբաթի չափ Վիէննա մնալու, ինչպէս կը խօսուեր առաջ, Զարին և Զարուհիին հետ ճանբայ ելած էր Վիէննա երթալու համար :

ԹԻՒՐՔ-ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՄԻ ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ

Պուլկարական 2րդ զօրաբաժնի հրամանատարը կիմացունէ թէ Թիւրք զօրքերը մի նոր յարձակում արած են պուլկարական հողին վրայ : Օգոստոս 27ի երեկոյին, Ասապաչիլցա գիւղին մօտիկ, սահմանագլխէն երկու հազարամէթր ատդին, Թիւրքերուն և պուլկարական պահականոցին միջեւ հրացանաձգութիւն եղած է, որ տեւեց 24 ժամ. մինչեւ օգոստ. 28ի երեկոյն : Բազմաթիւ Թիւրք զօրքեր և հարիւրատիտ մը մեռան : Պուլկարներուն կողմէն ոչ ոք վիրաւորուեցաւ : Աւելի մանրամասնութիւններ կը պակսին, գուրի տեղը դժուարմատչելի լինելուն համար :

Պուլկար զօրքերի հրամանատարը կուրին տեղեկագիրը պատրաստեց. երբ Թիւրք հրամանատարը ստորագրէ զայն, մեռած զօրքերի դիակները պիտի յանձնէ իրեն :

Հաւանական կը կարծուի որ Սոֆիոյ կառավարութիւնը այս միջադէպերի առթով մի չրջաբերական ղրկէ մեծ պետութիւններուն :

Ինչպէս ամեն լրագիրներ, Արմենիան ալ կընդունի ծանուցումներ հրատարակելու համար. անոնք որ զէնք կունենան Արմենիոյ միջոցով մէկի դիմում անել կամ մի բան յայտարարել, պատրաստ ենք ընդունել իրենց ծանուցումներ, ըստ լրագրական սովորութեան : Ծանուցումների գիները նշանակուած են Արմենիոյ ճակատը, տառ առ տող հաշուելով. 1 երկաթագրի (գլխագիր) համար 2 սանտիմ և 1 բոլորգրի համար 1 սանտիմ : 3 անգամ դրուելիք ծանուցումի գնին վրայ 0/0ին 10 զեղչ կը լինի. 10 և աւելի անգամներ դրուելիք ծանուցումի գնին վրայ 0/0ին 30 զեղչ : Սակարկութիւն չընդունուիր :

Le Gérant : François CARRIERE

Marseille. — Imprimerie et Papeterie du Midi
Allées de Meilhan, 44.